

Ірина ВАСИЛЕВИЧ

ІВАН ФРАНКО – ТЕОРЕТИК І ДОСЛІДНИК ПУБЛІЦИСТИКИ

В статті розглядається значення постатті Івана Франка в сучасному масмедійному просторі. Доведено, що Іван Франко відомий як теоретик, основоположник наукових основ публіцистики, активатор інформаційних форм, засад модерної журналістики

Постать Івана Франка у сучасному масмедійному просторі актуальна сьогодні як ніколи, вона потребує комплексного наукового вивчення. Видатний письменник-дослідник ґрунтовно проаналізував розвиток української преси і висловив свої міркування щодо теорії журналістики¹. Саме його, на думку знавця історії української журналістики І.Курганського, слід вважати першим істориком української преси², а за твердженням іншого науковця М.Нечиталюка³, – зачинателем теорії публіцистики.

Систему поглядів Франка щодо теорії преси можна дослідити, аналізуючи його статті "По за межами можливого" (1900), "Журнал і публіка" (1900), "Принципи і безпринципність" (1903), "Дещо про нашу пресу" (1905), "Новини нашої літератури" (1907), "Передмова до збірки "В наймах у сусідів" (1914), монографія "Іван Вишенський і його твори" (1895) та низці інших праць. Франко основною функцією журналістики визначає функцію формування громадської думки, а основним завданням журналіста – роз'яснення складних суспільних проблем, вироблення у читачів чіткого і правильного уявлення про суспільні процеси. Це доводять слова самого вченого: "показати розвій найважливіших суспільно-політичних питань у короткій, по змозі популярній формі"⁴.

У передмові до збірки "У наймах у сусідів" письменник, підбиваючи підсумки власної праці за період до 1890 року, навіть із певним здивуванням для себе самого повідомив, що з майже 900 публікацій за чверть століття 525, тобто значно більше половини, – це публіцистичні та наукові статті та ще понад 80 рецензій. Водночас він робить висновок про вирішальний вплив саме публіцистики на власну художню, зокрема поетичну, творчість, розцінюючи її як "початок школи політичного думання".

Публіцист має глибокого розуміти будь-яку соціальну ситуацію, реагувати на неї своїм твором, демонструючи знання її суті й аналітичного осмислення. Івану Франку – автору й досліднику публіцистики – вдалося встановити принцип необхідності позапартійних видань, які, на його думку, і мають стати

¹ Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття. – Л., 2000. – С. 19.

² Курганський І. Майстерність Франка-публіциста. – Л.: Вища школа, 1974. – С. 3.

³ Нечиталюк М. Зачинатель теорії публіцистики. Деякі питання теорії публіцистики в інтерпретації Івана Франка // Збірник праць кафедри української преси. – Л., 2000. – Вип. 3. – С. 211 - 219.

⁴ Франко І. Передмова / До збірки "В наймах у сусідів" // Зібрання творів: У 50 т. – К., 1984. – Т. 39. – С. 262.

джерелом різноманіття поглядів⁵. За словами І.Курганського, Франко зосереджував увагу ще й на науковості публіцистики, яка має ґрунтуватися на принципах вземозв'язку, а головне історизму⁶. Публіцист-майстер має оперувати незаперечними достовірними фактами, на яких і базуватиметься його твір (повість "Лель і Полель")⁷.

Саме Іван Франко виступив теоретиком преси, наголосивши, що вона, крім оперативності, має бути об'єктивною, правдивою (міжпартійною), водночас дискусійною, аргументовано відповідати на гострі проблеми часу. На думку І.Франка, саме публіцистика є засобом єднання народу без достатньої кількості свідомої інтелігенції, масових політичних партій, міцного національного капіталу, власної армії.

Має право називатися журналістом тільки той, хто може бути аналітиком суспільного життя, критиком суспільних перетворень. Справжнім публіцистом є той, хто може сказати читачам вагоме слово щодо важливих питань так, щоб слово це мало нести вагому думку, викликати відповідну дію, зворушуючи розум і почуття людини.

Преса має уникати дешевої критики, прагнути до високоетичної полемичності у питаннях сутності суспільства, політики, культури.

Поряд із теорією, автор публіцистичних, літературно-критичних та історико-літературних праць виступив дослідником історії преси, її спроможності задовольняти потреби часу. Його концепцію розвитку історії української журналістики легко простежити з характеристики різних періодичних видань, починаючи від відомого альманаху "Русалка Дністровая" (1837) і аж до періодики початку ХХ століття. Франко розвиток української літератури і журналістики представляв на тлі суспільного життя, етапи розвитку якого і викликали, на його думку, мобільність та розвиток преси ("Симптоми розкладу в галицькій суспільності", 1878, "Українська альманахова література", 1887, "З останніх десятиліть ХІХ ст.", 1901, "Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.", 1910).

Аналізуючи історію періодичних видань, Франко подав динамізм їх розвитку починаючи від Київської Русі і до кінця ХІХ століття ("Нарис історії українсько-руської літератури"). Його увагу привертала найбільш помітні явища і видання української журналістики, зокрема, харківський "Український вестник" (1816), "Зоря Галицька", як перший руський політичний часопис, що "на початку свого існування була виключно

⁵ Франко І. Передмова до "Покажчика 1903 // Зібрання творів: У 50 т. – Т. 34. – К.: Наук. думка, 1981. – С. 494 – 495.

⁶ Франко І. Передмова до збірки "В наймах у сусідів" // Зібрання творів: У 50 т. – Т. 39. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 264.

⁷ Франко І. Лель і Полель // Зібрання творів: У 50 т. – Т. 17. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 390.

політичним органом, а пізніше перетворилась на літературно-інформаційне видання⁸, галицькі газети і журнали 80-х років XIX століття.

Франкові дослідження української преси цінні не тільки аналізом історії періодичних видань, а й авторською методологією дослідження історії газет і журналів. Для Франка історія української журналістики виступала в обов'язковому синтезі з історією народу, його економічного, політичного, культурного життя. Саме тому вважав необхідним дослідження історії української журналістики XIX століття окремо в Галичині, в якій виділив москвофільські видання і "народовську" періодику, – і Великій Україні, де класифікував українські альманахи та російськомовні, але українські за змістом, часописи, аргументуючи це автономією культурного розвитку Лівобережної і Правобережної України.

Отже, досліджуючи проблему Івана Франка й української публіцистики, варто зважити на те, що, по-перше, Франко виступив дослідником минулого української публіцистики і преси. Його вважають першим найкомпетентнішим істориком, який зосередив увагу не тільки на фактажі та класифікації історико-журналістських процесів, а й методичці підходу до них. По-друге, він дав виважену оцінку сучасних йому літературно-публіцистичних явищ на тлі тогочасних літературних та суспільно-політичних подій, будучи центральною фігурою цього процесу, роблячи наукові висновки, він заклав добрі наукові основи теорії публіцистики. По-третє, І.Франко є важливим як публіцист-практик і теоретик-філософ, для якого саме публіцистика була найчуливішим, найоперативнішим і практично найрезультативнішим вираженням його Духу печатного слова.

Публіцистику І.Франко розумів як явище, що, відтворюючи дійсність у різних інформаційних формах, активно впливає на неї.

Сьогодні публіцистика в такому її вигляді не має місця. У ЗМІ оприлюднення змінило свій зміст. Із функції формування громадської думки воно перетворилося на її атрибут, який зробив громадську думку власним атрибутом. Це так звані – public relation (громадські зв'язки). Українська публіцистика XXI століття зосереджена майже виключно на питаннях національно-культурних, в той час коли люди очікують поліпшення якості життя, нормалізації правових відносин. Особливо це характерно для письменників. Тут простежується ще одна відмінність від публіцистики І.Франка, який ніколи не відділяв національного від

---

⁸ Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Зібрання творів: У 50 т. – Т. 41. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 290.

⁹ Михайлин І. Нарис з історіографії історії української журналістики: Методологічні уроки Івана Франка // Українська періодика: Історія і сучасність: Доп. та повід. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів 17 – 18 травня 2002 р. / За ред. М.М. Романюка. – Л., 2002. – С. 34.

соціального. Він постійно заглиблювався в економіку, у сферу фінансових, податкових, адміністративно-правових відносин між людьми.

Про свою редакторську та журналістську діяльність Франко говорив як про тяжкий щоденний хліб, "найми", "панщину", але попри це продовжував торувати новий шлях української модерної журналістики.

Ірина Василич. Іван Франко – теоретик и исследователь публицистики.

В статье рассматривается значение Ивана Франка в современном масмедийном пространстве. Доказано, что Иван Франко известен как историк и теоретик, законодатель научных основ публицистики, активатор информационных форм, принципов современной журналистики.

Iryna Vasylevych. Ivan Franko as a theorist and researcher of journalism
The value of Ivan Franko's person in the sphere of modern mass-media is considered in the article. It is proved that I. Franko is also famous as a historian and theorist, founder of the scientific based of publicism, activator of the information forms and principles of modern journalism.